

УДК 336.717.13

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-159-167

ЛАРІОНОВА К. Л., ДОНЧЕНКО Т. В.

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування депозитного ринку України у 2015–2018 роках. Здійснено комплексний аналіз динаміки структури депозитного портфелю банків України. Висвітлено динаміку ставок за депозитними вкладками в розрізі суб'єктів, валют та строків. Сформовано основні важелі депозитної політики банків, що впливають на поведінку та довіру вкладників до банківської системи в цілому. Також надані основні рейтинги банків за різними критеріями. Проаналізовано особливості діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та здійснено порівняльний аналіз зі світовим досвідом. Досліджено вплив діяльності ФГВФО на рівень довіри населення до банків. Отримані результати проведеного дослідження дозволили визначити основні проблеми та окреслити шляхи і пропозиції щодо вдосконалення депозитної політики й оптимізації обсягів депозитних ресурсів банків України.

Ключові слова: депозит, депозитний портфель банку, депозитний ринок, депозити фізичних та юридичних осіб, ставки за депозитами, індекс UIRD.

LARIONOVA K., DONCHENKO T.

Khmelnitskyi National University

ANALYSIS AND TRENDS OF DEVELOPMENT ON THE DEPOSIT MARKET OF UKRAINE

The article analyses the main current trends and prospects for the development of the deposit market in Ukraine. The structure of the deposit banking sector of the financial market of Ukraine is characterized. The dynamics of changes in rates on deposits has been highlighted. Information is provided in terms of subjects, currencies and terms. The main instruments of the deposit policy which influence the behaviour and trust of depositors in the banking system as a whole have been revealed. The main bank ratings according to various criteria were presented. Features of the Deposit Guarantee Fund in Ukraine have been analysed and a comparative analysis of its approaches with international experience. The level of influence DGF on the level of trust in commercial banks. The results of the conducted research allowed to determine the main problems, ways and proposals for improving the deposit policy and optimizing the volume of deposit resources of Ukrainian banks. The analysis can be used to create a mechanism for attracting public funds by banking institutions. The directions of increase of deposit resources of banks are given.

The basis for the formation of sufficient volumes and structure of the deposit portfolio is the implementation of effective deposit policy, which is extremely important for banking institutions at the present stage of development, as it promotes improvement of banking activity in the process of attraction of funds as an investment resource. The results of the conducted research show a positive dynamics in the organization of deposit activity of Ukrainian banks. The volume of the deposit portfolio of banks in recent years has increased, which indicates a gradual restoration of confidence of customers-depositors in the banking system. However, the negative influence of external factors has led to a narrowing of the wide range of deposit programs in recent years, lowering deposit rates, which may negatively affect the formation of a resource base of banks in the future.

Keywords: deposit; deposit market; deposit resources; deposit rates, UIRD index.

Постановка проблеми. Сучасні економічні реалії свідчать, що розвиток економіки країни спричиняє необхідність динамічного розвитку фінансового ринку, зокрема депозитного ринку як фінансової площини акумульованих фінансових ресурсів. Левова частка в розбудові ринкової економіки та розвитку кредитного ринку належить саме депозитним ресурсам, залученим фінансовими установами у різний спосіб. Зокрема, депозитний ринок і, зокрема, депозити фізичних осіб відіграють важливу роль в насиченні економіки фінансовими ресурсами.

Передумовою ефективної діяльності комерційного банку є створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, що надходять у розпорядження банку з різних джерел та використовуються ним для здійснення активних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування ефективної депозитної політики та залучення оптимального обсягу ресурсів банківськими установами присвячені дослідження вітчизняних вчених, серед яких О. Бартош, О. Васюренко, О. Дзюблюк, О. Дмитрієва, Д. Олійник, М. Коваленко та інші. Віддаючи належне напрацюванням згаданих економістів, слід підкреслити, що потреба вивчення питання щодо сучасних тенденцій, особливостей функціонування та перспектив розвитку ринку депозитів в Україні залишається актуальною і сьогодні.

Метою дослідження є аналіз тенденцій і динаміки ринку банківських депозитів в Україні, визначення проблем та перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Під впливом яскраво вираженої економічної, а також політичної нестабільності в державі, число діючих банків щорічно зменшується. Так, станом на 01.01.2014 р. в Україні нараховувалося 180 банків, що було найвищим значенням за останні п'ять років, оскільки до кінця 2014 року їх кількість скоротилася до 163 одиниць і продовжувала зменшуватись, а вже на 01.01.2019 р. число банківських установ за даними НБУ становило 77 одиниць, в тому числі 37 банків з іноземним капіталом. Отже, протягом останніх п'яти років кількість діючих банків в Україні скоротилась більш як у два рази.

Варто підкреслити, що впродовж 2013–2018 рр. кількість банків з іноземним капіталом знизилася на 11 банківських установ, що є негативною тенденцією для банківського сектору України. На нашу думку, це відбулося через вихід банків Західної Європи з вітчизняного банківського ринку у зв'язку з кризою банківської системи в країні та відсутністю перспектив розвитку економіки і відновлення ділового клімату. В той же час необхідно провести аналіз пасивів банківської системи України (БСУ), що мали незначні коливання протягом усього періоду, та на 01.01.2019 р. їх величина зросла і склала 1360 млрд грн.

Розпочнемо аналіз формування ресурсної бази банків України з аналізу динаміки пасивів протягом 2015–2018 рр. (таблиця 1, рис. 1.)

Сукупний обсяг зобов'язань діючих українських банків протягом 2016 року скоротився на 1,6% до 1133 млрд грн, а сукупний обсяг клієнтського портфелю БСУ збільшився на 14,2% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 807,07 млрд грн. Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2017–2018 років мав тенденцію до зростання на 6,4% і зріс до 1205,1 млрд грн.

Впродовж усього періоду обсяг клієнтського портфелю БСУ мав тенденцію до збільшення. Зростання обсягів коштів господарюючих клієнтів і коштів фізичних осіб склало близько 27%. Незважаючи на визнання неплатоспроможними ряду банківських установ, їх вплив на загальний обсяг зобов'язань був незначним, оскільки депозитний портфель цих установ був дуже малим.

Таблиця 1

Аналіз пасивів та структури депозитного портфелю банків України у 2015–2018 роках

Показники	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %
Статутний капітал	222170	17,70	414668	33,01	495377	37,07	465532	34,21
Зобов'язання банків	1150672	91,70	1132515	90,15	1172761	87,76	1205114	88,56
Кошти суб'єктів господарювання	318568	25,40	369913	29,44	403927	30,23	406166	29,85
у т.ч. строкові кошти суб'єктів господарювання	96176	30,19	102468	27,70	108214	26,79	110359	27,17
Кошти фізичних осіб	402137	32,06	437152	34,80	478100	35,78	508869	37,40
у т.ч. строкові кошти фізичних осіб	281462	69,99	319550	73,10	325411	68,06	327615	64,38
Пасиви, всього	1254385	100,00	1256299	100,00	1336358	100,00	1360764	100,00

Протягом досліджуваного періоду в структурі пасивів найбільшу частку склали зобов'язання банків і хоча обсяг зріс на 01.01.2019 р. до 1205 млрд грн їх частка скоротилася з 91,7% у 2015 році до 88,56 % у 2018 році.

В структурі депозитного портфелю протягом усього періоду переважали кошти фізичних осіб. Їх частка сягала в межах 32–37% та мала динаміку до зростання. Крім того в складі депозитного портфелю фізичних осіб найбільшу питому вагу займали строкові депозити.

Щодо коштів суб'єктів господарювання, то і їх величина і частка в структурі зобов'язань також зростала. Динаміка частки депозитних ресурсів в зобов'язаннях банків за 2015–2018 роки відрізняється на рис. 1.

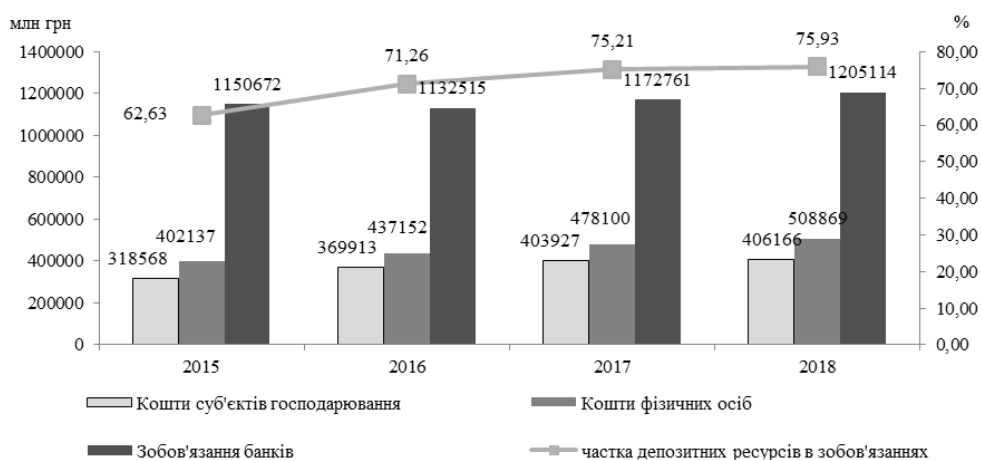

Рис. 1. Динаміка зобов'язань та депозитних ресурсів банків України у 2015–2018 роках

Наведені дані свідчать про те, що головним джерелом ресурсів комерційних банків є депозитні ресурси, які становлять близько 75% від загального обсягу зобов'язань, що в цілому відповідає світовій банківській практиці.

Для подальшого дослідження депозитної діяльності банківської системи України необхідно провести аналіз депозитного портфелю в розрізі валют, суб'єктів та строків.

На підставі даних офіційного сайту Національного банку України здійснено аналіз динаміки та складу депозитних портфелів банків України за період 2015–2018 років, що відображено у таблиці 2.

За результатами аналізу можна відзначити коливання змін кожного показника протягом усього періоду. Так, у 2016 році спостерігається погіршення усіх показників депозитного портфелю в розрізі валют та строків.

Таблиця 2

Динаміка депозитного портфелю банків України за 2015–2018 роки

Період	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Динаміка депозитного портфелю (суб'єкти)				
Кошти фізичних осіб, млн грн.	402137	437152	478100	508869
Зміна у річному обчисленні*, %	8,2	8,7	9,3	6,4
Кошти юридичних осіб, млн грн.	318568	369913	403927	406166
Зміна у річному обчисленні, %	14,1	16,1	9,2	0,5
Динаміка депозитного портфелю (валюта)				
У національній валюті, млн грн.	426418	420043	481624	529635
Зміна у річному обчисленні, %	8,8	-1,5	14,7	9,9
В іноземній валюті, млн грн.	367056	360033	400431	385400
Зміна у річному обчисленні, %	13,0	-1,9	11,2	-3,7
Динаміка депозитного портфелю (строковість)				
Поточні, млн грн.	364547	351251	448430	477061
Зміна у річному обчисленні, %	19,4	-3,7	27,7	6,4
Строкові, млн грн.	428928	428824	433625	437974
Зміна у річному обчисленні, %	4,3	-0,02	1,1	1,0

* Зміна у річному обчисленні до попереднього року, %

Ситуація виправилась у 2017-2018 роках, за результатами яких спостерігаємо зростання усіх показників. Проведений аналіз у розрізі суб'єктів депозитної діяльності, свідчить про зростання коштів фізичних осіб та зменшення темпів зростання коштів юридичних осіб з 2015 до 2018 р.

В Україні у 2015-2016 роках переважали строкові депозити, що склали близько 428,8 млрд грн, тоді як поточні депозити у 2016 році становили 351,2 млрд грн. У 2017-2018 роках ситуація змінилася, адже величина поточних депозитів мала тенденцію до значного зростання та перевищила частку строкових депозитів. Цікавою є ситуація зменшення депозитів в іноземній валюті у 2018 році на 3,7%. Це пов'язано зі значним зменшенням ставок на депозити в іноземній валюті.

Станом на 1.01.2018 р. валютна структура загального депозитного портфелю України на 55% (або 481624 млн грн) складалась з гривневих вкладів та 45% (або 400431 млн грн) становили вклади в іноземній валюті. Така структура була майже не змінна і в попередні роки. У 2018 році частка вкладів клієнтів у національній валюті зросла до 58% і відповідно скоротилась до 42% у іноземній валюті.

В структурі депозитного портфелю юридичних і фізичних осіб (таблиця 3) кошти фізичних осіб в більшій мірі були представлені в іноземних вкладах, однак у 2017 році їх частка зменшилась і склала 50,9 %. Тенденція до зменшення збереглася і у 2018 році та знизилась аж до 47,3%.

Досліджуючи депозитний портфель юридичних осіб, необхідно відзначити протилежну тенденцію. Так, протягом усього періоду в більшій мірі кошти юр. осіб зберігались в національній валюті (61,16% в гривнях і 38,84 в іноземній валюті).

Таблиця 3

Структура депозитних портфелів клієнтів в розрізі валют за 2015–2018 роки

Показник	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %	млн грн.	питома вага, %
Кошти фізичних осіб	402137	100,00	437152	100,00	478100	100,00	508869	100,00
в національній валюті	187602	46,65	198189	45,34	234575	49,06	267973	52,66
в іноземній валюті	214353	53,30	238964	54,66	243525	50,94	240896	47,34
Кошти юридичних осіб	318568	100,00	369913	100,00	403955	100,00	406166	100,00
в національній валюті	191917	60,24	221180	59,79	247049	61,16	261662	64,42
в іноземній валюті	126651	39,76	148733	40,21	156906	38,84	144504	35,58

*складено авторами за даними [3]

За строковим характером в клієнтському портфелі переважали короткострокові депозитні вклади строком до 1 року. Слід зауважити, що в 2017 році депозитний ринок почав демонструвати ознаки відновлення, обсяг залучених депозитів в цьому році вперше за останні декілька років показує зростання.

Частка коштів, залучених на строк 1-2 роки, поступово зростає, проте загальний їх вклад у сукупний показник є незначним. Частка довгострокових депозитів протягом досліджуваного періоду зросла та станом

і на 01.01.2018 р. складала 21,1% (20,2% на початок 2017 року) в загальному обсязі зобов'язань банків.

Клієнтський портфель СГД протягом 2017 р. збільшився на 3,6% (40,2 млрд грн) порівняно із 2016 р. та станом на 01.01.2018 р. складав 379,8 млрд грн. При цьому, нарощення коштів СГД відбувалося як за рахунок збільшення залишків на поточних рахунках, так і строкових коштів.

Отже, основними трендами останніх років є зростання частки довгострокових вкладів терміном розміщення від шести місяців та збільшення частки депозитів фізичних осіб в національній валюті. Це можна пояснити відновленням довіри до банківської системи і постійного зниження прибутковості депозитних продуктів. Клієнти бажаючи зафіксувати більш високу прибутковість на максимально тривалій термін вкладають кошти саме у строкові депозити довшого терміну. Крім того, відносно стабільна валютна позиція гривні призвела до стабільного зростання частки депозитів у гривні – традиційно вищі ставки. Беззаперечний вплив мала тенденція останніх років до зниження банками ставок на вклади в іноземній валюті.

Оцінку ефективності депозитної політики найбільших банків України можна здійснити шляхом дослідження та узагальнення її основних важелів (таблиця 4).

Таблиця 4

Елементи депозитної політики (відсоткові ставки, реклама, оцінки вкладників тощо) найбільших банків України за часткою депозитних ресурсів

№ п/п	Назва банку	Ставка за класичним депозитом строком 3 місяці (грн./дол. США), %	Зростання ставки залежно від збільшення терміну вкладу (грн./дол. США)	Рекламні засоби, що застосовуються для просування банку на ринку деп. послуг	Лояльність вкладників (за даними порталу minfin.com.ua) 0–5 балів	Наявність депозитного договору на сайті банку (можливість ознайомлення)
1	Приватбанк	14/4	зростає	ТБ, інтернет, радіо, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,5	+
2	Ощадбанк	15/4	не змінна	ТБ, інтернет, радіо, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,4	-
3	Укрексімбанк	13,5/1,5	зменшується/ збільшується	ТБ, інтернет, радіо, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	3,3	-
4	Райффайзен Банк Аваль	9,75/0,01	зростає	ТБ, інтернет, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,6	+
5	Альфа-банк	16/5	зростає	ТБ, інтернет, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,2	+
6	Укргазбанк	16/4,25	зростає	ТБ, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	3,9	-
7	Укрсоцбанк	18/4,5	зменшується/ збільшується	інтернет, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,3	+
8	ПУМБ	18/8,6	зростає	ТБ, інтернет, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	3,8	+
9	УкрСиббанк	7/-	зростає	зовнішня реклама, поліграфічна реклама	4,6	+
10	ОТП Банк	14/0,25	зменшується/ збільшується	Інтернет, зовнішня реклама, поліграфічна реклама	3,5	+

Джерело: побудовано авторами на основі використання даних [1, 3]

Як видно, способи рекламування найбільших банків є доволі схожими та не є унікальними. У деяких банках на офіційних сайтах розміщені у вільному доступі договори за депозитними вкладками, що дає можливість свідомому вкладнику до оформлення депозиту ознайомитись із усіма умовами та принципами співпраці з банком. Це дає таким банкам певні переваги, але не суттєві, адже через причини фінансової безграмотності пересічних громадян, дана інформація є не корисною для більшості людей.

З метою обслуговування клієнта, з максимально можливим комфортом, традиційними заходами банків є розширення мережі філій та продовження часу обслуговування.

Із розвитком сучасних технологій в банківській практиці доцільно розвивати та використовувати віддалене (дистанційне) банківське обслуговування фізичних і юридичних осіб через банкомати, управління рахунком (банкінг) через телефон, Інтернет тощо. Основним напрямом розвитку банківського дистанційного обслуговування клієнтів у майбутньому стануть такі канали просування банківських послуг, як маркетинг через Інтернет, інтерактивні філії, всевітня телевізійна мережа (Web"TV) [4].

Більшу цікавість для проведення аналізу має саме питання ставок по вкладам. Характеризуючи депозитні продукти на сучасному депозитному ринку, слід відзначити стрімке зниження ставок за валютними депозитами. З початку 2017 року серед 25 учасників ринку жоден банк не підвищив депозитних ставок, один зберіг наявні, тоді як решта знизилася на 0,5-5 процентних пунктів, у середньому – на 2,5 п.п. Середня ставка за депозитами з можливістю розірвання опустилася нижче рівня 2011 року.

Із банківського ринку масово зникають депозити з правом поповнення та можливістю дострокового розірвання. Схоже, депозитний ринок прямує у бік спрощення, за якого залишиться лише два види депозитів: строкові без права зняття та ощадні з вільним рухом коштів. Так, чотири банки за період січень-липень 2017 року закрили пропозиції термінового депозитного продукту з правом поповнення, внаслідок чого тільки 12 банків з топ-25 учасників ринку пропонують такі продукти [6].

Ще рідкіснішим різновидом є накопичувальний депозит з правом дострокового розірвання договору, що лишився лише у 10 установах, та й простий строковий вклад старого типу можна знайти тільки в 11 банках першої 25-и лідерів.

Останні зрушення в доларовій політиці НБУ та загальна тенденція рівня розвитку економіки суттєво знизилася довіру населення до банків та спричинило значний розрив між кредитними та депозитними ставками (рис. 2).

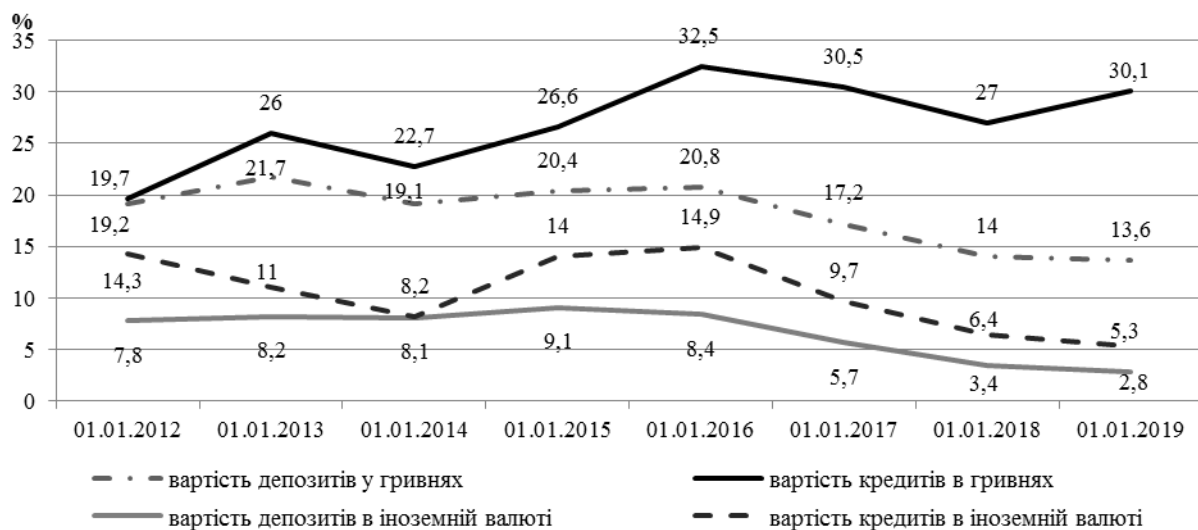

Рис. 2. Динаміка вартості строкових депозитів та вартості кредитів банків України за період 01.01.2012–01.01.2019 рр. (середньозважена за день вартість в процентах річних, %)

Значний темп приросту вартості кредитних ресурсів у національній валюті за період 2012–2018 рр. у розмірі 52 % в порівнянні з темпом падіння вартості депозитів у національній валюті за той же період на 29 % підтверджує незбалансованість дій НБУ та уряду щодо стабілізації грошово-кредитної політики.

Підвищення курсу долара США у 2014 році спричинило часткову відміну банківських установ від доларових кредитів, при цьому ставка по депозитах в іноземній валюті впала на початок 2019 року в порівнянні з 2012 роком на 5% і склала 2,8%.

Протягом 2017-2018 років у всіх розглянутих банках спостерігається тенденція до зниження ставок за строковими депозитами з можливістю дострокового розірвання. На депозитному ринку починають функціонувати строкові вклади без права дострокового розірвання договору (крім Райффайзен Банк Аваль), але ставки за ними так само набувають все менших значень.

Важливу роль для розвитку депозитного ринку відіграє динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб.

Український індекс ставок по депозитам фізичних осіб (англ. Ukrainian Index of Retail Deposit Rates, скор. UIRD) – індикативні ставки, розраховані компанією «Thomson Reuters» за методикою, розробленою в сумісництві з НБУ. Розрахунок проводиться на основі номінальних ставок депозитів фізичних осіб, що оголошені основними учасниками українського ринку банківських депозитів — 20 лідерами комерційних банків України [5].

Для розрахунку індексу використовують номінальні ставки банку по «класичному» депозиту для стандартних сум на відповідні строки. «Класичним» вважається депозит фізичної особи – нового вкладника без права поповнення до кінця терміну, з виплатою відсотків в кінці терміну.

Оскільки Індекс UIRD розраховується на основі депозитних ставок, що оголошені банками на строки 3, 6, 9, 12 місяців у валютах: гривня, долар США, євро на стандартні депозити, якими вважаються суми депозитів, прийняті в якості бази для вибору ставок в українській гривні – 100000,00 грн, в доларах США – 10000,00 одиниць даної валюти, в євро – 10000,00 одиниць, то ж дані ставки відображають реальний рівень відсоткових ставок, за якими банки-учасники на поточний момент готові приймати депозити фізичних осіб.

Станом на 01.01.2019 р. індекси UIRD на вклади фізичних осіб у валютах свідчить про «особливий» підхід до курсоутворення в Україні (таблиця 5).

Таблиця 5

**Індекс ставок комерційних банків України по депозитам фізичних осіб (UIRD)
у січні 2019 року, % річних**

Строки депозитів	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в гривні	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в дол. США	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в євро
3 місяці	14,97	2,28	1,32
6 місяців	15,74	3,08	1,75
9 місяців	15,82	3,33	2,11
12 місяців	16,08	3,75	2,43

*складено авторами на основі звітних даних банківських установ України [3]

Динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб також доводить невідповідність зміни курсу НБУ гривні до долара США та українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб (таблиця 6).

Падіння курсу гривні (гривня/дол США) за 2015–2018 рр. на 11,91 відповідає падінню Індексів UIRD в доларах США на 59 %, що свідчить про неврегульовану грошово-кредитну політику НБУ на сучасному етапі.

Таблиця 6

**Динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб
за період 2013–2018 рр. (за даними агентства «Thomson Reuters»)**

Показники		01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019
Індекс UIRD, гривня	% річних	17,24	20,47	20,93	17,74	14,33	16,08
Індекс UIRD, долар США		7,31	9,16	8,11	5,68	3,68	3,75
Індекс UIRD, євро		5,86	7,96	7,15	4,84	2,58	2,43
Курс НБУ гривня /долар США	гривень	7,99	15,77	23,78	26,28	28,06	27,68
Курс НБУ гривня /євро		10,84	18,28	27,42	28,82	34,78	31,71

*складено авторами на основі звітних даних банківських установ України [3]

Серед великої кількості банків будь-яка фізична чи юридична особа має можливість самостійно обирати банк, якому може довірити свої кошти і цим самим сприяти формуванню рейтингу даної установи на депозитному ринку.

НБУ сформував рейтинги найбільших банків України за депозитами фізичних осіб та юридичних осіб станом на 01.11.2018 року і має наступний вигляд (таблиця 7):

Таблиця 7

Топ-10 банків України за депозитами фізичних та юридичних осіб

Назва банку	Депозити фізичних осіб, млн грн	Назва банку	Депозити юридичних осіб, млн грн
1. Приватбанк	178689,42	1. Укресімбанк	46427,88
2. Ощадбанк	95239,82	2. Укргазбанк	44119,49
3. Альфа-банк	31397,85	3. Приватбанк	42951,46
4. Укресімбанк	25585,42	4. Ощадбанк	38877,93
5. Райффайзен Банк Аваль	21941,60	5. Райффайзен Банк Аваль	32014,24
6. Укргазбанк	20145,46	6. УкрСіббанк	24433,06
7. ПУМБ	16644,04	7. ПУМБ	23355,57
8. УкрСіббанк	14254,68	8. КредіАгриколь Банк	23266,42
9. ОТП Банк	11109,68	9. СИТІбанк	20284,12
10. Південний	9245,17	10. Альфа-банк	18641,98

*складено авторами за даними [3, 6]

Банківський депозит користується серед населення попитом, оскільки він є менш ризикованим інструментом порівняно з іншими способами інвестування. Це пов'язано, перш за все, з існуванням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), учасниками якого обов'язково повинні бути українські банки. Він на сьогодні компенсує вкладникам суму в межах 200 тис. грн, за умови визнання банку неплатоспроможним [7, с. 73].

Проаналізуємо ФГВФО з точки зору вкладників банку і що для них є важливим, аби рівень довіри до банківської системи зростав і відповідно розширювався обсяг депозитних вкладів. Для цього порівняємо основні характеристики діяльності Фонду із світовим досвідом функціонування подібних інституцій (таблиця 8).

Таблиця 8

**Порівняльна характеристика функціонування ФГВФО України
із світовою практикою подібних інституцій [1]**

Характеристики	ФГВФО (Україна)	Світова практика
Суб'єкт, що має право на отримання виплат закладами	Фізичні особи (громадяни України та іноземці)	У більшості випадків фізичні і юридичні особи
Обмеження максимальної суми виплат по вкладу в одному банку	200000 грн	Від 25–100 тис. доларів і вище (в окремих країнах)
Строк початку проведення виплат закладами	З наступного робочого дня після затвердження виконавчою дирекцією Фонду реєстру вкладників (протягом 20 днів після відкликання ліцензії банку)	Строки різняться, але в межах 1 місяця після ліквідації банку
Рівень незалежності	Незалежний статус	Незалежний статус
Умова участі для банків	Обов'язкова (частково)	Обов'язкова

Як видно із таблиці 8, принципи, за якими функціонує ФГВФО в Україні і світова практика, дуже подібні саме у питаннях, що є важливими для вкладників і легкими для їхнього розуміння. Єдине, що суттєво відрізняє принципи роботи ФГВФО від світової практики, так це те, що страхуванню не підлягають вклади від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Участь у ФГВФО є обов'язковою для усіх банківських установ, окрім «Ощадбанку». Банк набуває статусу учасника Фонду у момент отримання ліцензії на проведення банківської діяльності. На 01.01.2019 року учасниками Фонду є 77 банків. Показники ефективності діяльності Фонду за період 2014–2018 років наведені у таблиці 9.

Таблиця 9

**Дані про вклади фізичних осіб в учасниках
Фонду гарантування вкладів фізичних осіб впродовж 2014–2018 років**

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд грн.	Кількість вкладників, млн осіб	Середній розмір вкладу, грн.	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01.2015	382,1	46,5	8 213	98,7
01.01.2016	362,3	44,7	8 104	98,8
01.01.2017	382,1	41,1	9 298	98,6
01.01.2018	413,8	41,0	10 104	98,5
01.01.2019	438,4	40,7	10 776	98,4

*складено авторами за даними [8]

Станом на початок 2017 року ФГВФО виплатив в межах своєї діяльності 80865,5 млн грн, а вже на 1.01.2019 року ця сума зросла на 8041,3 млн грн. У таблиці 10 наведена динаміка виплати коштів вкладникам неплатоспроможних банків.

Таблиця 10

Кошти, виплачені вкладникам неплатоспроможних банків ФГВФО

Дата	Сума коштів, млн грн.	Темп зростання, у % до попереднього року
01.01.16	65 929,80	-
01.01.17	80 865,50	122,6
01.01.18	87 924,4	108,7
01.01.19	88 906,8	101,1

*складено авторами за даними [8]

Отже, сучасний стан депозитної діяльності банків України залишається під негативним впливом зовнішніх та внутрішніх факторів і визначений нестабільністю процентних ставок, внаслідок чого генерується підвищений рівень процентного, валютного ризиків та ризику ліквідності, а структура депозитного портфелю характеризуються значними дисбалансами за строками (домінанта короткострокових

ресурсів) та валютами (значний рівень доларизації депозитних ресурсів). Високим залишається також рівень нефінансових ризиків, особливо репутаційного та операційно-технологічного.

Загалом тенденція збільшення коштів клієнтів зумовлена зменшенням впливу наслідків економічної кризи, підвищенням дохідності населення та поступовим поверненням довіри громадян до банківської системи. Від успішної реалізації завдань депозитної політики, що виявляється у формуванні стійкого депозитного портфелю, залежить реалізація кредитно-інвестиційної функції банківської системи. Однак, варто зауважити, що таке зростання депозитів на фоні відсутності активного кредитування банківськими установами скорочує чистий процентний дохід банків та стає новою проблемою сучасного етапу діяльності банків в Україні. Вирішення даної проблеми потребує корегування та співставлення засад депозитної політики з завданнями кредитної політики банків.

Підсумовуючи проведені аналітичні дослідження варто зауважити, що на ефективність депозитної політики банків впливає ціла низка макроекономічних й внутрішньобанківських чинників. Не останніми з них є також і проблеми, породжені неправильною політикою регулятора, тобто Національного банку України.

У контексті вибору євроінтеграційного вектору розвитку банківської системи України та посилення кризового стану в економіці країни, фінансовому секторі та загалом у суспільстві, сучасна депозитна політика банків щодо оптимізації обсягів депозитного портфелю потребує суттєвої модифікації та вдосконалення. Основними напрямками модифікації та підвищення ефективності депозитної політики банків має стати запровадження та розширення інноваційних банківських послуг, що поєднується з постійним вдосконаленням традиційних напрямів обслуговування клієнтів, а саме:

а) відновлення довіри вкладників до банків:

- посилення захисту депозитних коштів фізичних та юридичних осіб, через удосконалення та посилення жорсткості у питаннях законодавчого та нормативно-правового регулювання;
- вдосконалення з боку ФГВФО правового регулювання захисту депозитних коштів фізичних, а також юридичних осіб;
- формування бездоганної ділової репутації банку;
- забезпечення фінансової стійкості та надійності банку;
- систематичний моніторинг потреб, інтересів і запитів вкладників – юридичних та фізичних осіб;
- підвищення рівня сервісу обслуговування клієнтів, надання найзручніших форм депозитного обслуговування;

б) модернізація депозитної політики на засадах сучасних запитів:

- постійний аналіз ринку депозитних ресурсів та адаптації до умов його функціонування;
- формування банками адекватних сучасним тенденціям розвитку банківського сектору процентних ставок за депозитними залучення, утримання коштів клієнтів на депозитних рахунках при співрозмірних витратах на залучення грошових ресурсів та їх подальшого інвестування в реальну економіку;
- підвищення комунікабельності та кваліфікованості банківських працівників;
- оптимізація спектру депозитних послуг шляхом широкого використання інноваційних інструментів залучення вкладів (мультивалютних, індексованих, гібридних, умовних, спеціальних накопичувальних та структурованих);
- поєднання традиційного обслуговування клієнтів з сучасними інноваційними системами та продуктами;

- врахування інтересів певного сегмента споживачів, на який орієнтується банківська установа;

в) підвищення зацікавленості у розміщенні коштів на вкладних рахунках:

- комплексне обслуговування клієнтів шляхом надання додаткових видів послуг закладами;
- втілення у систему відкриття та обслуговування депозитних рахунків принцип простоти, надійності, доступності та лояльності;
- застосування банками фінансових та нефінансових методів маркетингової політики для підвищення мотивації клієнтів – фізичних і юридичних осіб у розміщенні своїх заощаджень на депозитні рахунки банку;
- зміна підходу до якості обслуговування клієнтів через запровадження та оновлення сучасних нових інформаційних технологій у банківській сфері, а також підвищення кваліфікації працівників банку.

Висновки. Отже, основою формування достатніх обсягів та структури депозитного портфелю є реалізація ефективної депозитної політики, що вкрай важливо для банківських установ на сучасному етапі розвитку, оскільки сприяє вдосконаленню банківської діяльності в процесі залучення грошових коштів як інвестиційного ресурсу. Результати проведеного дослідження демонструють позитивну динаміку в організації депозитної діяльності українських банків. Обсяг депозитного портфелю банків за останні роки збільшився, що свідчить про поступове відновлення довіри клієнтів-вкладників до банківської системи. Однак, негативний вплив зовнішніх факторів зумовив звуження за останні роки широкого спектру депозитних програм, зниження ставок по депозитам, що може негативно вплинути на формування ресурсної бази банків у майбутньому. Дана ситуація потребує подальшої розробки та вдосконалення фінансових механізмів формування оптимального обсягу депозитного портфелю для здійснення кредитно-інвестиційної діяльності.

Література

1. Коваленко М. О. Депозитна політика банків України та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів / М. О. Коваленко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 2. – С. 39–44.
2. Лавров Р. В. Депозитна політика банку в сучасних умовах / Р. В. Лавров // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 4 (8). – С. 182–187.
3. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
4. Тертична Н. В. Удосконалення механізму формування депозитної політики в банках України / Н. В. Тертична // Науковий вісник ЛНАУ. – 2009. – № 6. – С. 141–147.
5. Офіційні рейтинги банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banker.ua/officialrating/>
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.
7. Сяняк А. А. Можливі напрями удосконалення депозитної політики комерційних банків України на сучасному етапі / А. А. Сяняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.masters.donntu.edu.ua/2013/iem/sinyak/library/article2.htm>.
8. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/statystyka>

References

1. Kovalenko M. O. Depozytna polityka bankiv Ukrainy ta yii vplyv na efektyvnist zaluchennia depozytnykh resursiv / M. O. Kovalenko // Investysii: praktyka ta dosvid. – 2017. – № 2. – S. 39–44.
2. Lavrov R. V. Depozytna polityka banku v suchasnykh umovakh / R. V. Lavrov // Naukovyi visnyk ChDIEU. – 2010. – № 4 (8). – S. 182–187.
3. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
4. Tertychna N. V. Udoskonalennia mekhanizmu formuvannia depozytnoi polityky v bankakh Ukrainy / N.V. Tertychna // Naukovyi visnyk LNAU. – 2009. – № 6. – S. 141–147.
5. Ofitsiini reitynhy bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://banker.ua/officialrating/>
6. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.
7. Snyak A. A. Mozhlyvi napriamy udoskonalennia depozytnoi polityky komertsiiynykh bankiv Ukrainy na suchasnomu etapi / A. A. Snyak [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.masters.donntu.edu.ua/2013/iem/sinyak/library/article2.htm>.
8. Ofitsiinyi sait Fondu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.fg.gov.ua/statystyka>

Рецензія/Peer review : 22.02.2019

Надрукована/Printed : 03.04.2019
Прорецензовано редакційною колегією